

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

GENIZAH STUDIES.

FIRST ARTICLE: GEONIC RESPONSA.

I.

FRAGMENT British Museum Ta, parchment, consists of a quire of two leaves, the middle pages of which are missing, and contains 19 lines on the first, 18 on the second, 20 on the third, and 21 on the fourth page. It is written in a square Rabbinical hand of about the thirteenth century, and represents portions of a Collection of Geonic Responsa. Although no name is mentioned in the Responsa there can be no doubt about their Geonic origin, as the first Responsum was known to Rabbi Nathan ben Jechiel, who made use of it in his '*Aruk*, s. v. שור¹. The description of the bonfires on Purim among the Babylonian and Elamitic Jews², as given in '*Aruk*, undoubtedly goes back to our Responsum¹. But it does not seem that Rabbi Nathan had before him this Geonic Responsum, he probably took his explanation from Rabbenu Hananel or some other old commentator on *Sanhedrin*, 64, who had copied the Geonic Responsum. The Gaon describes the burning of Haman in effigy as follows: Four or five days before Purim the young men make

¹ שחוק or שחוק or שחוק in the '*Aruk* gives no sense, and is to be read שחוק as in the fragment.

² See also Hirschfeld in *Revue des Études Juives*, VII, 174, about a similar custom among the Arabian Jews in pre-Islamitic time.

an effigy of Haman, and hang it on the roof. On Purim itself they build a bonfire, into which they cast the effigy, while they stand around joking and singing, at the same time holding a ring above the fire and waving it from side to side through the fire.

The purpose of the ring is not stated by the Gaon, but it may be assumed that the effigy was suspended from it. The Aramaic word for this ring is מְשֻׁרְתָּא "the jumper," and the same word is used for "stirrup."

The second Responsum is also of "culturgeschichtlich" interest. It deals with the use of אַסִּימון which was no longer known in the West, as shown by the explanations of *Baba Mezia*, 47 b, by Rabbenu Hananel and Ra. b. J.

According to the Gaon אַסִּימון, which the Talmud explains by מַעוֹת הַנִּיתָנִין בְּסִימָן לְבֵית הַמְּרֹחֵץ is used thus. For a silver coin a man purchases the right to take ten baths; and in token of having prepaid the price of admission, he receives ten copper pieces from the keeper of the bath-house. For each bath one of the copper pieces is given back to the keeper, and these checks are called אַסִּימון. The Gaon adds that so late as his own time the same system was in vogue among bakers and porters.

The third Responsum is an answer to the following question: One of two witnesses who had signed a bill of divorce declared that the divorce was not valid, because the husband was forced by the ruler of the place, שַׁלְטָן, to divorce his wife. In his answer the Gaon treats very exhaustively the legal maxim כִּיֵּן שֶׁהוּיָרָשׁוּ אִינוּ חֹזְרִים וּמְנִיר, showing when witnesses can modify statements made by them previously.

(Leaf 1, recto.)

דפוריא שקופצין מצד לצד ועוברין בתוך האש כעוף זה
 1 דרך העברה הכי² אמ' אביי שירנא³ דליביני⁴ במצעי נורא מהאי נורא מהאי נורא גיס⁵ . . .
 ראבא אמ' כמשורתא⁶ דפוריא פירוש שירנא דליביני לבנים שמונחות כמו בניין
 אלא שאין ביניהם טיט אלא מונחות אחת על אחת מבעירין איש⁷ מצד⁸ ואש מצד זה
 5 שלשון זו מגיע ללשון זו והלבינים באמצע והנתון למולך זו היא דרך לדברי^{בחובר} אביי
 אבל לדברי ראבא כמשורת דפוריא פירוש משורתא בית קפצא כי אדם בזמן שהוא
 קופץ קאשואר ואם קפץ^{העברה(?)} אומרין שור ליה והקפצאן שראגיל בקפ צא¹⁰ קורין אותו
 שורה¹¹ ואפילו היין בזמן שממהר אישיו להחמיץ(?) אומרין לו קפץ ובלשון ארמי
 אומרין משל¹² חמרא אעפי¹³ דגברי שאור פוריא הן ימי הפורים מנהגן¹⁴ 14
 10 ועילם כי הבחורים עושין צורה כהמן ותולין אותה על גגותיהן ארבעה חמשה
 ימים וביום הפורים עוסין¹⁵ מדורה שלאש ומטילין לתוכה את הצורה ההיא
 ועומדין הבחורים סביבה ושוחקין(?) ומזמירין ויש להם טבעת תלויה בתוך האש שנוטלין
 וקופצין מצד האש לצד האש הזה אותה מטבעת נקראת משורתא ותקפיצה
 וכן גמי הטבעת שתולין אותה בחמור ובסוס שהרכב מניח בה את רגלו האחת וקופץ
 15 באחרת ועולה על גבי בהמה נקראת משורתא זה הוא משורתא ורפירשו רבנן¹⁶
 אסימון מעות הניתנין¹⁷ בסימן לבית המרחץ כך מנהגן במקומות הללו שמקדימין
 18 . . . לבית המרחץ עשרה פעמים שנכנסין לו בכסף אחת ובעל המרחץ נותן
 למקדים הזה עשרה מטבעות שלנחשת שהן סימן כי נתקבל ממנו
 שכר עשרה פעמים וכל זמן שמביא לו

¹ *Sanhedrin*, 64 b.² The editions of the Talmud as well as the MS. read דיכרמי.³ The editions have שירנא, but the MSS. have שירנא, see *Dikduke Soferim*, ad loc. ⁴ of the printed text is more correct.⁵ The copyist wrote נורא twice instead of גיס.⁶ Read קמפורקא. ⁷ Read אש. ⁸ The copyist left out זה.⁹ By some mistake the word העברה is put here instead of after line 5.¹⁰ Sic!¹¹ שורה.¹² *Baba Bathra*, 96 b.¹³ Read אפפי; see *Dikduke Soferim*, ad loc.¹⁴ Read מנהג or בגל on the margin; the copyist added בגל which he had left out in the margin.¹⁵ Read עושין.¹⁶ *Baba Mezia*, 47 b.¹⁷ Only MS. Ham. reads הניתנין, the editions and all the other MSS. have הניתנות. ¹⁸ [לשלם לבעל בית]

(Leaf 1, verso.)

מטביע אחת מין אותן המטבעות נכנס למרחץ ורוחץ ואם רוצה ליתן במתנה זה נוטלן בא
 בא ורוחץ במרחץ ונכנס באותו סימן עושה כך ועוד יש מנהג לנחתומין ולזולתם כך
 שמקבל הנחתום דמי מאה רטאלות¹ ונותנן ללוקח מעות שלנחושת בסימן ועל זה סימן
 רטאל¹ ועל סימן שתי רטאלות ונ' ור' ובזמן שמביא לו לנחתום אחד נוטל כשיעור
 5 מה שעליו וכן הסבלים² לכל פעם ופעם נוטלין סימן וכיוצא באלו: וששא'³
 וראמרינ' לענין בית הכסא אנתי⁴ לא עילת לשיעיר גמרתה לך מילי דשיעיר
 שאלת בריש או בדל ושאלת בין בריש בין בדל מה הלשון הזה לענין בית הכסא
 שיעיר הוא והוא המקום שכתבו בו ארצה שיעיר⁵ וישב עשיו בהר שיעיר⁷ ופירוש
 הדבר כי מנהג בני שיעיר שנקבצין שנים שלשה בבית הכסא ואי כפת להן
 10 בכך אבל לרבנן אין דרך ארץ לעשות כן וכך האוה מעשה כי בתחלת מה
 שעלה רב ספרא לארץ ישראל היה הוא יושב בבית הכסא בא ר' אבא ונהר⁸ על
 פתח בית הכסא שמעו רב ספרא וא' לו הַפְּנֵם למה אתה שוהא השיבו ר' אבא
 עדאן⁹ לא בְּתָא¹⁰ לארץ שיעיר למרתה דרכי ארץ שיעיר היאך אתה אימר לי להנכנס¹¹
 כבני שיעיר והלא שנינו מצאו נעול בידוע שיש שם אדם¹² פתוח בידוע שאין
 15 אדם שם ללמדך שאין דרך ארץ להכנס בזמן שיש אדם שם ופירשו רבן¹³
 כי רב ספרא לא מדרכי שיעיר אמ' לר' אבא להכנס אלא כיון ששמעו שנהר
 סבור היה בלבו שמוסכן¹⁴ הוא ומוחלחל¹⁴ ואים ישהא עצמו מסכן כדתניא רבן שמ'
 בן גמ' אומ' עמוד החיור מאביא¹⁵ את האדם לירי הַדּוּרִיקִין סילון חחור מביא את

¹ The Arabic رَطْل.² הסבלים.³ וששאלת =.⁴ Berakot, 62 b; Tamid, I.⁵ Perhaps אכתי? The editions have ער השתא, some of the MSS. ער כאן;
see *Dikduke Soferim*, ad loc.⁶ Gen. xxxii. 4.⁷ Gen. xxxvi. 8.⁸ Editions: נהר with ה, but MS. Paris has also נהר.⁹ ער כאן? see, however, leaf 2, recto, line 5.¹⁰ Sic!¹¹ Sic!¹² This agrees with the text of the *Mishnah Tamid*, I, 1; in the *Gemara Berak*, 62 b, מצאו is repeated before פתח.¹³ שמסוכן שם.¹⁴ See *Megillah*, 15 a: ומחלחל: כמי והחלחל: perhaps is to be read ומחלחלך.¹⁵ Read מביא.

(Leaf 2, recto.)

אחד מעדיו אומר הדברים הכתובים בשאלה זו תחלת כל דבר ראוי לראות
 היש שם עדות שלמסירה שכתבו שני עדים וחתמו כי מסרנו את הגט
 לידה של פלונית אים אין ורואין אים אין שם חתם ידי עדי מסירה
 אף על פי שחתם ידה על יד . . . ול גופו של גט מקוים בבית דין אין לסמוך על אותו
 5 הגט שאילו כתב לה אלקף גט ועדים לא נמסרו אינה מתגרשה ועד אן
 הוא יורשה ואף על פי ששני עדי הגט אומרין עכשיו כי מסרנו את הגט
 לידה אבל לא כתבו לה עדות מסירה כיון שאחד מהן אומר מסירה
 בטלה היתה ולפנים להראות לשלטון נעשתה ולא לגרשה גירושין גמורין
 אין לה ולא ליורשיה ראייה בדבריו שהרי הפה שאמר מסרתי הוא הפה
 10 שאמר מסירה בטלה היתה ואין חתם ידו בידיהן בכלום שעכשיו
 הוא בא להכחישו או לעקרו ונמצא העד השני שלגט עד אחד ואין
 סומכין עליו להוציא את ירושתה מחזקת ירושת האיש ולפיכך ראוי
 להיות הקרקעות ההם עם כל עובן האשה בחזקת יורשי הבעל ומעמידין
 בית דין אותן בידיהן אבל אם כב . . . כתבו וחתמו שני העדים כי מסרנו
 15 לידה את הגט ועכשיו בא אחד מהן לומר מסירה בטלה היתה עיקר דבר
 זה אינו דומה לעדים שאמרו תנוי היו דברינו¹ אלא יש לדמותו לשני דברים
 דומה לאמנה שהוא אומר אמנה היתה בינו לבינה שאינן גירושין אלא דברים
 בטלים להראות לבני אדם ואילו כך בלבד היה הדבר לא היה בדין לשמוע לרברי
 העד האחד מעדי המסירה אחר שכתב וחתם במסירה סתם לומר כי מסירה
 20 במילה היתה כאשר אנו אומרין² אמ' רב ששא³ בריה דרב אידי שמע מינה

¹ See *Ketubot*, 19 b.² *Ketubot*, *ibid.*³ The editions have שש.

(Leaf 2, verso.)

מדרב כהנא עדים שאמרו אמנה היו דברי¹ אין נאמנין מאי טעמא כיון
 דעולא היא אעולא לא חתמו וכיון שאינו נאמן לומר אמנה היו דברי דאמי
 לעד אומ' תנוי ועד אומ' אין תנוי אלא שיש לדמות את הדבר הזה לעדים
 שאמרו מודעא היו דברינן משני פנים אחת מהן . . . מין הגט שאם אמר
 5 הבעל לעדים היו יודעים כי מסירה שאני מוסר בטלה היא ומוסר (?) . . . לפניהן
 מודעא בדבר זה הגט בטל הוא דאמרינן² אמ' רב ששת האי מאן דמאסר
 מודעא אניטא מודעיה מודעא פשיטא לא צריכא דעסיה³ ואירצי מהו
 רתימא בטוליה בטליה למודעיה⁴ קא מש' לן ואימא הכי נמי⁵ ליתני וכן
 אתה אומ' בגיטי נשים כופין אותו עד שיתן⁶ מאי עד שיאמר רוצה אני⁷
 10 ועד דמבטיל ליה למודעיה קמא⁸ ודומין עוד רברים אלו למודעא מצד
 אחד שיש שם אונס השלטון שאם לא מסר לה גט להראותו כי גורשה⁹
 היה מגיע ליה אונס גדול כאשר פירש בשאלה לפיכך מצילה ממנו
 במסירת הגט ומוסר מודעא כ' בשביל כך הוא ואף אילו מכר היה . . .
 זה המודעא קיים בו דאמרינן¹⁰ אמרו נהררעאי¹¹ כל מודעא דלא כתיב ביה
 15 אנן שהדי¹² ידעינן ביה באונסיה דפלניא לאו מודעא היא מודעא דמאי
 אי דגט ומ . . . נה גלויי מילתא בעלמא היא ואילו מודעא¹³ דזבני האמ' ראבא
 לא כתבינן מורעא אזבני¹⁴ מודה ראבא היכי דאיניס¹⁵ כגון מעשה דפרדיסא
 ובדבר הזה אנו אומרינן¹⁶ מר בר רב אשי אמ' אמנה היו דברינן אין
 נאמנין מודעא היו דברינן נאמנין מאי טעמא זה ניתן ליכתב זה לא ניתן
 20 לכתב ולפיכך שואלין את העד הזה ואומרינן לו אמר לך ראובן ליכתוב
 את הדברים שמסר לך כי מפני האונס היא מוסר גט במיל ואם אמר הין

¹ Read דבריט.² *Arakin*, 21 b.³ Editions: עשוה.⁴ The editions l. c. omit למודעיה.⁵ The editions have דאם כן.⁶ The editions l. c. omit וכן אומר בגיטי נשים כופין אותו.⁷ The editions l. c. omit רוצה אני.⁸ The editions omit קמא.⁹ Perhaps גִּיטָה.¹⁰ *Baba Bathra*, 40 a.¹¹ The editions l. c.: נהררעי.¹² Editions omit.¹³ The editions l. c. omit ואילו מירעה.¹⁴ Editions: לעולם דזבני.¹⁵ אִיִּס = דאיתניס, editions דאיתניס.¹⁶ *Ketubot*, 19 b.

II.

Fragment British Museum T b, paper, consists of a quire of two leaves, of which the middle pages are missing, written in an ancient, square Rabbinic hand, not later probably than the thirteenth century. It represents eight Geonic Responsa, coming from a collection in which numbers 2-8 of the fragment formed the Responsa 16-22. As all the Responsa of the fragment, with the exception of the last three, are explanatory פירושים of some difficult passages of the treatise *Pesahim*, we may well assume that there is not much missing between the first leaf of the fragment, containing an explanation of *Pesahim*, 10 b¹, and the second leaf dealing with *Pesahim*, 55 a.

The order in which the Responsa are given is probably the original one, and not that of a later compiler who arranged them, as is shown by the fact that the last three Responsa, dealing with three difficult passages of *Yoma*, are not in accordance with the order of the Talmud. If this assumption is correct, then we may ascribe these eight Responsa to Hai Gaon, as the seventeenth Responsum is quoted in the '*Aruk*, s. v. נמו, with the words הנאמן היה קורא, and הנאמן "par excellence" in the '*Aruk* is none other than Hai Gaon, the אחרון הגאונים, as Abraham ibn Da'ud calls him. Müller's statement, in his *Einleitung*, p. 195, according to which the author of the nineteenth Responsum (No. 30 in Harkavy's Collection) is the Gaon Sherira, is therefore to be corrected. Besides, there is no real reason for ascribing this Responsum to Sherira, except that the preceding Responsum, No. 29 in Harkavy's collection, seems to come from Sherira's hand. I say "seems," because Hai Gaon could also have spoken of Judah Gaon as his אבי אבני, in the sense of great-grandfather.

Our fragment shows further that Harkavy² was wrong

¹ The fact that Rabbenu Hananel, in his Commentary on *Pesahim*, 55 b, also made use of Hai's Responsum, misled Kohut to believe that the '*Aruk* was quoting Rabbenu Hananel; see Kohut's note, ad loc.

² Introduction to his edition of *Responsen*, p. viii.

in assuming that MS. I of his collection is a copy of the original Responsa which were kept in the archives of the Geonim. Numbers 30-31¹ of his collection compared with Nos. 19 and 22 of our fragment, prove to have been copied from an incomplete collection in which Nos. 16-18 and 20-21 were missing.

The first Responsum contains a long explanation of *Pesahim* 106-11 a, and is a highly interesting illustration of the Geonim as commentators of the Talmud. It shows that the very concise style of the Geonim in explaining the Talmud, as found in many of their Responsa, must not be considered as the only way the Talmud was then explained. The passage in *Pesahim*, 106, explained in this Responsum, is not a difficult one; the Gaon nevertheless took pains to explain it in such a way that he made it possible even for a beginner to comprehend the Talmudic discussion. We may therefore assume that the Geonic פירוש of the Talmud was by far more exhaustive than is generally believed, but that in answering questions relating to difficult passages of the Talmud the Geonim, for practical reasons, gave only the digest of a commentary.

In the second Responsum the Gaon gives as the correct reading of the Mishnah, *Pesahim*, IV, 8, גזירות של הקדש, and adds that גזירות is the Aramaic equivalent for Hebrew ענינים. It is worth noticing that the reading given by the Gaon is not found in any of the editions or MSS. of the Mishnah or Talmud. But perhaps גזירות in the Vienna MS. of the Tosefta (*Pesahim*, II, 19, ed. Zuckerman) is a copyist's error, as ו and ז are often confounded in Hebrew MSS. The Mishnah ed. Lowe has גזירות, thus connecting it with גזם "to cut," and in a similar way גזירה is to be explained as derived from גז "to cut."

The third Responsum contains the Gaon's explanation of the expression בעל השם in *Pesahim*, 86 b, where he explains

¹ It is very surprising that Müller had entirely overlooked No. 31, which is therefore missing in his *Einleitung*.

differently than Rashi does. According to the Gaon the gentleman referred to in the Talmud introduced himself as רב הונא, because he wanted to indicate his degree of רב, and this explanation is more probable than Rashi's, according to which the name רב הונא was given to that man when he was born.

The two charms to which reference is made in the Talmud (*Pesahim*, 111 a) are given in the fifth Responsum. The first charm runs as follows: "God of gods, save me from an evil encounter, from the evil Adversary (= שטן), from grievous sickness. Guard me as the apple of the eye [is guarded], for in thy hand are power and strength, and thou art God." The second reads: "Forsake me not, and abandon me not; hide not thine eye from me; be thou a guardian unto me. Answer all my petitions unto thee with yea, and not with nay."

The last three Responsa are explanations of the Talmudic passages, *Yoma*, 66 b, 44 b, and 28 b. The first of these three Responsa was known to R. Hananel, who made use of it in his commentary on *Yoma*, but it seems that he did not know the Gaon's explanation of *Yoma*, 28 b. In the Responsum dealing with *Yoma*, 44 b, the Gaon quotes a Midrashic passage which is found in the *Pesikta de Rab Kahana*, but unfortunately the text of the fragment is in very bad shape, and it is therefore doubtful if the source for the Gaon was the *Pesikta* or some other Midrash.

(Leaf 1, recto.)

ואף על פי שהוא אסור בהנאה וחכ' אמ' לעולם בודק¹ ואין לנו לפחות בן וחורנו
 והקשינו על הפירוש הזה ואמרנו האין נאמר שר' יהוד' סובר לגזור שאין
 בודקין על החמץ אחר זמן הביעור שלא יבוא לאכל ממנו והלא ר' יהודה
 ...² ר' להתעסק בחדש בזמן שהוא אסור כדי שיהא סמוך לעת קריבת
 ...³ 5 מר מצוי קמח וקלי בשוקי ירוש' ולא חשש אולי יאכל ממנו כאשר
 ...⁴ רת כי תשש לבדיקת חמץ אחר זמן ביעור שלא יבוא לאכול ממנו ופרק

¹ *Pesahim*, 10 b-11 a; *Menaḥ.*, 67 b-68 a.

² [מתיר.]

³ [העומר.]

⁴ [אמרת.]

¹ . . . שאני חדש בן הוא אמ' אין החמץ דומה לחדש לפי שהחדש לא הותר לו
² . . . תעסק בו אלא בדרך משונה ואין קוצר אלא כקיטוף וכיון שהוא עושה
³ . עשים משונה ממנהגו זכור הוא כי איסור יש בידו ואינו בא לאכל ממנו
⁴ ¹⁰ התר קצירה שעל ידי קיטוף היא הרי טחינה והרקדה כמ' ⁵
 ואיך לא חשש ר' יהוד' שמא יאכל כאשר אתה או' שחשש
 בענין בדיקת חמץ השיבוהו אי משום הא לא קשיא משנה ⁶ בטחינה
 ממנהגו ואינו טוחן אלא בריחים שליד ומשנה ⁷ ואינו מרקד אלא
 על גבי נפח ⁸ כרי שיהא זכור ⁹ לא חשש ר' יהוד' כאשר חשש
¹⁵ לענין בדיקה וחזר אביו והקשה לו ל . . . ¹⁰ אם אמרת כי זה שלא חשש
 ר' יהוד' לענין חדש כאשר חשש לענין בדיקה מפני שעסקו בחדש עסק
 משונה הרי שנינו קוצרין בית השלחין שבעמקים אבל לא גודשין ואוקמנה
 כר' יהודה ונדרחו דבריו של רבה ופירק אביו על דעתינו הראשונה פירוק אחר
 ואמר לענין חדש כיון שהקוצר והמתעסק בודל ממנו זכור הוא ואינו בא
 לידי אכילה אבל הבדק אחר המועד אינו בודל מן החמץ ולפיכך לאו
 . . . עמ' ¹¹ . יבוא הוא לידי אכילה לפי כך חשש ר' יהוד' לזה ולא חשש לזה . . . ¹²
 רבא ושאל למה הקשיתם דברי ר' יהוד' בחדש שאין חושש לו
 על . . . ¹³ בחמץ וחושש לו ולא הקשיתם דברי חכמ' בחדש שחששו לו
 ואסרו לקצור בית השלחין שבעמקים על דבריהן בחמץ שלא חששו לו
²⁵ וציוו לבדוק עליו וחזר גם הוא להשיב דבר ¹⁴ דר' יהוד' אדר' יהוד' לא קשיא
 כאשר שינה אביו ודרבנן אדרבנן לא קשיא כ' בחדש קוצר הוא לאכילה
 לפיכך חששו שלא יבוא לידי אכילה ואסרוהו אבל בחמץ בודק הוא עליו
 לשדפו ודעתו עליו לזאת לפיכך לא חששו שלא יבוא לידי אכילה ובא
 רב אשי לפרק פירוק אחר מפשוטה של משנותינו שהיא אומרת מוצאין
³⁰ את שוקי ירושלים שהיא מלא קמח וקלי ולא עמר פירוקו כי קושיינו אינו
 מוצא אלא מקצירת בית השלחין לכן דרב אשי בריתא ¹⁵ היא כלומר
 לפי שאינה לפנים מן הדבר אלא . . . ¹⁶ מן קושיינן עומדת וכיון שסמכנו

¹ [רבה.]² [להתעסק.]³ [מעשים.]⁴ [והקשה אביו תינה.]⁵ ? כמה שהוא⁶ קשנה.⁷ [ברקירה.]⁸ נפח.⁹ [ובשביל חכ'.]¹⁰ לרבה ; see *Dikduke Soferim*, ad loc., where it is shown that the correct reading is רבה, not as our editions have it, רבא.¹¹ Read שמא ?¹² ? וחזר¹³ דבריו.¹⁴ So in the MS.¹⁵ Editions : ברוחא, but MS. Oxf. : בריחא, see *Dikduke Soferim*, ad loc., and 'Aruk, s. v. בר, II, 166 ed. Kohut.¹⁶ לבר ?

על פירוקו של אביי לר' יהוד' שאמ' חמץ לא בדיל מיניה ¹ חששו בו וחמץ
לא בדיל מיניה וחשש הקשינו ² האיד תאמר כל היכא דלא
35 בדיל מיניה נזר ר' יהודה והרי התיר לשם ³ שפופרת נקובה מן . . אה ⁴ שמן
על פי הנר בשביל שתהא מנטפת ולמה לא חשש אחר שכבה הנר

(Leaf 1, verso.)

לקחתה ולהסתפק מן השמן ההוא לפי שאינו בודל מן השמן ההוא כאשר חשש
לענין בדיקה ⁵ והשבנו על זאת שיכול ר' יהוד' לאמר כי אף השמן הניתן בשפופרת
שעל פי הנר בודל אדם ממנו בשביל חומרה של שבת ואימתה ולכן לא חשש לו
כאשר חשש לענין בדיקה וחזרנו והקשינו איך תאמר שבשביל אימת ה . . . ⁶
5 לא חשש ר' יהוד' והרי מצאנו דבר כזה בשבת שחשש לו ר' יהודה דתנן חבל . . . ⁷
שנפסק לא יהא קשורו אלא עונבו ר' יהוד' או' כורך עליו פונדא או פסיקא ⁸ ובלב ⁹
שלא יענבנו ואמרינן בה ¹⁰ דר' יהוד' אדר' יהוד' שכאן אינו סומך על אימת . . . ¹¹
וחושש ואוסר את העניבה ושם סמך על אימת שבת והתיר ליתן על פי הנר . . .
שפופרת מלאה שמן ולא חש וקשיא דרבנן אדרבנן שכאן התירו את הענ ¹² . . .
10 ולא חששו שמא יבוא לירי קשירה ושם אסרו ליתן שפופרת של . . . ¹³ על פי . . .
הנר כי חששו שלא יסתפק ממנו וחזרנו ופירקנו לזה ולזה ¹⁴
קשיא ¹⁵ מיחלף כיון שהוא מותר בשמנים מיתחלף מרקדק
אוסר אחד ומתיר אחד לפי כך חששו ואסרוהו ליתן שפופרת של שמן על פי ¹⁶ הנר
שלא יתחלף לו בשמן המותר אבל עיקר עניבה כקשירה ואין זו מתחלפת בזו
15 וכשמתירין אותו לענוב יודע . . . קשר אסור ואינו בא לקשור וחזרנו
עוד כזאת והקשינו לחכ' שהתירו . . . ואמרנו הלא שנינו קשרין דלי בפס ¹⁷ . . .
אבל לא בחבל ור' יהוד' מתיר ודקדקנו בדבר ואמרנו האי חבל דמאי אילימא
דצנ ¹⁸ חבל דעלמא שלוקח חבל וקושר בו את הדלי אפשר שיתיר ר' יהוד' כמו
זה וחלא קשר של קיימא הוא וחלא ¹⁹ פשיטא שזה חבל של גרדין שהוא קשור

¹ About the same space is left empty in the MS.

² על חירוצו.

³ לשום.

⁴ Read מלאה.

⁵ Empty space in the MS.

⁶ [השבת.]

⁷ [דלי.]

⁸ This is also the reading of MS. Munich; see *Dikduke Soferim*, ad loc.

⁹ [ובלבד.]

¹⁰ Read קשיא.

¹¹ [שבת.]

¹² [העניבה.]

¹³ [ביצה.]

¹⁴ [דרבנן אדרבנן לא.]

¹⁵ שמן בשמן.

¹⁶ בצד הנר: This is the correct reading, not as the editions have it.

¹⁷ בפסיקא.

¹⁸ So in the MS.

¹⁹ Read אלא.

20 בו ליוכתו¹ מצד אחד ובא וקושר את הדלי מצד אחר למלאת בו מים
 לפי שעה שהתירו ואין² גזרו חנמ' שלא עשו כן והם התירו בחבל דלי שנפסק
 לענב ופרקנו אמרי לך רבנן חבל בחבל מתחלף כי החבלים דומין זה לזה
 וכשאתה מתירו בזה פשיט ידיו ואף אל זה ולפיכך נאסר אבל קשירה בעניבה
 לא מיחלפא ואין זו דומה לזו וכשאתה מתירו בעניבה אין ידו נפשטת לקשירה
 25 והרי עמדו ר' יהוד' וחכ' בדבריהם ונמצא פירוק של ר' יהוד' כאבוי דהיכא דברילי
 לא גזור רבנן כגון חדש וכגון נתינת שפופרת של שמן על פי הנר אבל היכא
 דלא בריל גזור כגון בדיקת חמץ אחר הביעור ואשר הקשו לו לר' יהוד' שאסר
 את העניבה ולא סמך על אימת שבת כאשר סמך בשפופרת כבר פורק שהוא
 אסור³ כל עניבה בשבת ואלו היתה מותרת לו לא היה גזור עליה ונמצא פירוק
 30 דרבנן כראבא וחזרנו אחרי כן והקשינו לדברי אבוי שפירק על דעתו של ר'
 יהוד' דהיכא דבריל לא גזר דבריו שאסור⁴ להקין דם לבכור ואפילו מת וגם הקשינו
 דרבנן אדרבנן ופירקנו דברי שניהם כענין אדם בהול על ממונו שזה אסר מן
 הטעם הזה שלא יפרץ בדבר אם תתירוהו במקצתו ואלו החכמ' התירו מן הטעם
 הזה שלא יפרץ ברבר אם תגזור לאסור עליו את המותר והקשינו על הפירוק
 35 הזה של שניהם שהוא טעם אדם בהול על ממונו ולא חשש פן יפרוץ לקדר
 כאשר תחוש בבכור פן יפרוץ במקום שעשה חבורה מום ואף החכמ' הרי אסרו
 קירצוף ואף על פי שאדם בהול על ממונו ולא חששו שמא פן יפרץ לקדר כאשר
 תששו ב...⁵ ופירקנו על דעתא דרבנן כי הבכור אם לא יקיוז לו דם ימות

(Leaf 2, recto.)

אפילו בי"ג בניסן⁶ אם נעקרה שיבולת בידו המנכש חייב⁷ ור' יהוד' לשותל⁸
 הטינה⁹ כי יש לפניו ג' ימים עד שעת התרת קצירת העומר ואיפשר¹⁰
 עד העת ההיא ומזאת הקשינו אילו היה ר' יהודה סובר כי יד' מותר בעשית מלאכה
 לא היה אומר היה מנכש בי"ג ונעקרה בידו¹¹ אלא היה אומ' היה מנכש ביד'
 5 ונעקרה בידו שיבולת שותלה לפי שיום התר¹² שלישי הוא ליד' ולדבריו

¹ יִכְתּוּ = יִכְתּוּ ?

² Read ואין.

³ Read אסור.

⁴ [בבכור].

⁵ Pesahim, 55 a.

⁶ The use of the word חייב here is very strange, as the question is only whether by putting the שיבולת back he would be able to use it after הקריבה חצור.

⁷ בשיחל במקום ?

⁸ Our texts have מִיש, but R. Hananel reads also מִיש.

⁹ [לשורש].

¹⁰ [שיבולת].

¹¹ [התרת קצירת].

... שר¹ שתקלוט מיום יד' עם² יום יו' ומתו... ג' ולא אמ' ביד' ושניהם שוים³
 קליטת הרכבה למדנו שלא היה מתיר לעשות מלאכה ביד' וזה הוא פירש
 ... נו⁵ מקשין ואו' אי סל' דע' אבר⁶ ר' יהוד' יד' מותר בעשיית מלאכה...
 ... ביד' לא ביד' האיכא ג' ימים ועל זאת פירקנו אמ' רב יוסף בגלילא⁸ שאנו מה
 10 רשנו⁹ ודאי כן הוא שאם נעקרה בידו שיבולת אפילו ביד' חייב¹⁰ להחזירה ולשובלה¹¹
 כי יש לפניו ג' ימים עד עת התרת קצירה ובגליל שנו היה מנכש ביג' מפני שאסור
 לנכש ביד' אבל ביהוד' יש להן לשנות היה מנכש ביד' וחזרנו והקשינו לרב יוסף דאמ'
 בגלילא שנו ואמרנו והאיכא לילה אם ניכש לילי יד' ונעקרה בידו שיבולת הלא...¹²
 חייב היא לנומעה ולמה אמ' יג' ופריק רב יוסף הא מני בית שמאי היא דתנן הלילה
 15 בית שמאי אוס' נמצאת משנה זו לבית שמאי ולאנשי גליל אבל אנשי גליל שאינן
 בבית שמאי יש להן לשנות היה מנכש לילי יד' ובא רב אשי¹³ ופירק פירוק אחר
 ואמ' אין אנו צריכין להעמיד את משנת ר' יהודה זו לא בבית שמאי ולא כאנשי
 גליל שאוסר לקצור ביד' וזה אשר אמ' ר' יהודה היה מנכש ביג' ולא אמ' היה מנכש
 ביד' מפני שהשותל ביד' אין לו עד שעת התר קצירה אלא יום אחד שלם שהוא
 20 יום מו' ומקצת יום יד' משעה ששתל ועד סופו ומקצת יום יו' ואלו היה לו שני
 ימים שלימים ומקצת יום אחד היינו אומ' מקצת היום ככולו ומחייבין¹⁴ אותו לשתול
 וזה הוא חד מקצת אמר¹⁴ עכשיו שאין לו אלא יום אחד מלא ומקצת יום ראשון
 ומקצ' יום ג' תרין מקצת לא אמרינן¹⁴ זה הוא פירוש כל השמועה כולה
 ואף על פי שאין דרכינו להרויח כל כך ושש' גימויות של הקדש¹⁵ מאי ניהו ולא כן הוא ין
 25 אלא גזאיות בואו¹⁶ והן קושקושי אילנות ועצ' הנלקחים מהן אין קורין אותן בלש'
 ארמי גזאוי אלא הגזאיות שהן ענפי אילנות של הקדש והיו אנשי יריחו מתירין
 אותן ואומ' אבות' לא הקדישו אלא קורות אנו נתיר גזאוי בגידולין הבאין לאחר
 מיכן ומיחו בידם חכמ' ודאי שחכמים אומ' אין מעילה באילן...¹⁷
 חלוק עליהן שכך שנינו¹⁸ הקדש שדה ואחר כך נתמלאת...¹⁹

¹ [איפשר].² עד Read.³ [ומחקר שאמר יג']⁴ ?⁵ אהנו.⁶ Read אמר.⁷ ביג' instead of 'ביד', beginning of line 9 read 'ביג' [למה אמר המנכש ביג']⁸ This is the correct reading not בגליל as the later editions have.⁹ ?¹⁰ See n. 6 on preceding page.¹¹ Read ולשוהלה.¹² [או].¹³ Editions and MSS.: רבינא.¹⁴ This is also the reading of MS. Munich, see *Dikduke Soferim*, ad loc.¹⁵ *Pesahim*, 55 b.¹⁶ See 'Aruk, s. v. גזאוי.¹⁷ [ורק ר' יוסי].¹⁸ *Me'illah*, 13 a (Mishnah).¹⁹ [מועיל בה ואין מועיל]; this is a free quotation from *Mishnah Me'illah*,

- 30 בגידוליהן וכול' אלא שכך אומ' חכמ' אף על פי שאין מעילה.¹
איסור יש בהן ושש' הא דרב הונא בר נתן².³

(Leaf 2, verso.)

נחמן בר יצחק אמרו לו מה שמך אמ' להו רב הונא וכול' מהו בעל השם אני כך
הוא או' לה כיון סמוך⁴ אני בשיבה וקריו רב כדתנן סמיכת זקנים⁵ וכול' ופירשו
רבנן⁶ דסמכין ליה בשמם וקריו ליה ר' וניכר שמי רב הינא בר נתן אלו אמרתי
לכם הונא בר נתן לא היתם יודעים מי אני והיתם חושבין הונא בר נתן דעלמא
5 וכיון שאמרתי לכם רב הונא אתם יודעים שכי. . וני⁷ חברי נודע לכם מי אני
יט' ושש' הא דאמרינן⁸ פ' . . . מאי אמ' רב פפא נפתח באל ונסיים באל. . .
כן הוא או' שאם הפסיק כלב או דקל או אשה בינו ובין חבריו יאמר דברים. . . .¹⁰
בהם אל כגון שיאמר אל אלים הצילני מפגע רע ומשטנן רע ומחלי רע.¹¹
כאישון בת עין כי בידך כח וגבורה ואתה אל נמצא ראש הדברים אל וס.¹²
10 או שיאמר לא תעובני¹³ לא תמשני לא תעלים עינך ממני היה לי שומר.¹⁴
כל אשר אשאלך תאמר הין ואל תאמר לאו וכל דברים אלו כשרים לדבר זה
כ' ושש' שאלו את ר' אליעזר פל' מהו לעולם הבא¹⁵ אמ' להם לא שאלתוני
אלא על פלוני וכול' כך פירשו חכמ' על אבשלום שאלוהו וכך היתה השאלה לפי
שבא על פילגשי אביו כאשת איש חשובות ואין לו חלק לעולם הבא או דלמא
15 סבירא לן כדרב יהוד' אמ' רב¹⁶ נשים בכתובה וקידושין פילגשים בלא כתובה
ולא קידושין ולפי כך יש לו לאבשלום חלק לעולם הבא והפליג ר' אליעזר בדברים
ואמר להם עד שאתם משאלין על אבשלום שאלו על שלמה מי סבירא כי ההוא
דאמר ר' שמואל בר נחמני אמ' ר' יונתן¹⁷ כל האומר שלומה חטא וכול' וכשהזכירו דברים
ואמרו ושלמה מהו לעהבא' אמר להם על אבשלום שאלתם בתחלה וכל כך

¹ [בגידולין מכל מקום]

² *Pesahim*, 86 b.

³ [אי קלע לבי].

⁴ [שסמוך]

⁵ *Mishnah Sanhedrin*, I, 3.

⁶ *Sanhedrin*, 13 b.

⁷ שכיבדוני.

⁸ *Pesahim*, III a.

⁹ [בערבי פסחים].

¹⁰ see Harkavy's edition of the *Teshubot ha-Geonim*, p. 8.

¹¹ שמרני.

¹² ; וסופם אל from נמצא to אי is not found by Harkavy.

¹³ not found in Harkavy, but given by Rabbenu Hananel in his Commentary, ad loc.

¹⁴ ועונה Harkavy.

¹⁵ *Yoma*, 66 b.

¹⁶ *Sanhedrin*, 21 a.

¹⁷ *Shabbat*, 56 b.

- 20 לפי שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לפיכך¹ . . . אותם מזה לזה ומזה לזה
כדי שלא יחזיר להם תשובה כא' ושש' בכל יום² לא היה להם נוש'³
שמכסין בו את המחיתה כגון תיק וכגון נרתיק וכן מפרש⁴
חמה ישלו נושתוק⁵ שנ' לשמש שם אוהל בהם וכול'⁶
מוציא חמה מנרתיקה⁷ ללמדך כי נרתיק ונושתיק אחד הוא כב' ושש'⁸
25 דשמשא קשו משמשא⁹ וסימנך¹⁰ כולי הני¹¹ כן פירושן
מקום שבונת החמה שעברו כנפיה¹² אותן הרשפים שיוצא¹³
ולישב שם בקיץ קשה מלישב בחמה וסימנך¹⁴ ויש בו
מחידוד ריח החומץ יותר מן החומץ עצמו שברירי¹⁵
וסימנך דלפא עיקר לשון שברירי הן סנורים דכתיב הכו בסנורים תרג' מחו
30 בשברירא¹⁶ וכן הוא אומ'¹⁷ לא תצפה כלום אחרי הנגה¹⁸ מן השמש
לצל קשה מעת היותה¹⁹ וסימן לדבר דלף הבית כבת²⁰ ידלף הבית קשה
הוא יותר מן המטר עצמו הרהורי עבירה קשה מעבירה²¹ וסימנך ריחא דבשרא
דבר זה ברור והסימן מרירא²² דבשרא אותה חתיכת בשר ומריח בה אין א'²³
מוצא²⁴ ידים מוזהמות²⁴ זוהמות ידים בבשר
35 קשו²⁵ קשיא מדקייטא וסימנך תנורא שבירא²⁶

¹ [הפליג or רחה].² Yoma, 44 b.³ ניאשתוק; the editions have נושתוק.⁴ נושתיק יש לו; see *Pesikta*, ed. Buber, XXIX, 186 below [בפסקא דסוכות].
נשם שכתב וגו'.⁵ *Pesikta*, ad loc., נשתוק, but see *Aruk*, s. v. נושתוק, ed. Kohut, V, 396.⁶ [יעוד אמרו אין גיהנום לעזיר לבוא אלא הקב"ה].⁷ *Aboda Zara*, 3 b below.⁸ is the reading in Harkavy's text, *Responsen der Geonim*,
p. 12.⁹ Yoma, 28 b below.¹⁰ [דנא דהלי וכולי].¹¹ [שמעתהא].¹² In Harkavy: חמה ולא עברו.¹³ Harkavy: משם נקראין ויהא ולישב וכ'.¹⁴ Harkavy: read חלה instead of חלל; דנא רחלה קנקן של חומץ.¹⁵ [שמשא קשו משימשא].¹⁶ Gen. xix. 11.¹⁷ Harkavy: כשהבריק העין ולא.¹⁸ Harkavy: צאחה.¹⁹ Harkavy: בחמה.²⁰ Harkavy: וכת' דלף טורד.²¹ Yoma, 29 a.²² Read חמה בריר שאלו אחת אחת חתיכת בשר; Harkavy: כריחא.²³ אינך מוצא בה זוהמא כאשר אחת מוצא בירים זוהמות; Harkavy: אין אחת.²⁴ Harkavy: אילא.²⁵ Harkavy: שילוי קיטא.²⁶ Read שגירא.

III.

Fragment Taylor-Schechter, paper, consists of a quire of two leaves, one of which is here given. It represents the remainder of a collection of Geonic Responsa, of which the whole of one, the beginning of another, and the end of a third Responsum are preserved. The complete Responsum deals with the expression במדה הראשונה occurring in 2 Chron. iii. 3, which the Gaon tried to explain by the Tannaitic tradition that the standard of measurements was changed in post-Biblical times. In his somewhat lengthy discourse he remarks: "Know that the Books of Chronicles consist of two parts; of those Ezra wrote the Genealogies till לו אחים (2 Chron. xxi. 2), and the rest was done by the men of the Great Synagogue." His remark shows the source of Rabbenu Hananel's explanation of the Baraita, *Baba Bathra*, 15 a, and it is very probable that the Gaon read in the Talmud עד ולו as ed. Pesaro has, and not לא עד as all the other editions and *Tosafot* have it.

The end of this Responsum seems to contain a reference to Saadia's Arabic translation of the Books of Chronicles, of which nothing is known¹, but the text of the fragment is unfortunately in very bad condition and therefore this fact is not very certain.

(Leaf 3, recto.)

וזאת הזהרה שצוה הכת עליו לה ימיב לך אם תחפץ מוטב ואם לאו יכולה
מאז לעכב ויש לה שלא תהי לו לאשה ואין בכך כלום ואין עליה שלא תתבע
גירושין; ו' ואשר שאלת מה מעם הכת בדברי ימים²
ואלה הוסד שלמה לבנות את בית האלהים הארך אמה³ במדה
5 הראשונה אמות ששים או⁴ זו היא המדה הראשנה דע כי ספר דברי
הימים נחלק בבתיבתו לשני חלקים עזרא ייחס בו עד ולו אחים⁵

¹ See Steinschneider, *Arabische Literatur der Juden*, p. 55.

² Read הימים; 2 Chron. iii. 3.

³ The Masoretic text has the pl. אמה.

⁴ Read א.

⁵ See *Baba Bathra*, 15 a, and *Dikduke Soferim*, ad loc.

וה . . שאר¹ אנשי כנסת הגדולה כתבו אותה והם אשר אמרו כי הוסד
שלמה לבנות את בית האלהים במדה הראשונה כי הם היית
בידיהם מדה אחרת וכך היה הדבר כי משה רבנו² נתן לישראל
10 אמה והיתה שמורה ביניהן ובה מדר שלמה את בנינו והיא ראשנה
וכשעלו בני הגולה חששו שמה לא יוכלו לצמצם כהונן כי לא היו בידיהן
אורין ותומין כאשר היה הראשנה ויגורו פן יהיה בה מעט חסרון
והסכימו והוסיפו עליה חצי ע³ ובמדה השניה שהוסיפו עליה
חצי אצבע מדרו לבנין בית שני וגם עשו אמה אחרת שלישית
15 שהוסיפו עליה חצי אצבע אחר ולא בשלישית היו מדידות הבנין
אילא בה היו משתלמין מנין⁴ ועל פיה מחשבין להן שכרן
להתרחק מן המעילה ומדידות נונית⁵ היתה אשר אמרנו
כי יתרה על של משה חצי אצבע⁶ היתה להן אמה אחרת
חסרה מזו טפח אחד שיש בה מידת דברים ידועים⁷ וגם היא
20 מידי משה קיבלוה ולא שמענו כי הוסיפו עליה: וכל⁸ חלה דברים
מפורשים במשנתנו בסדר טהורות במסכתא כלים⁹ רבי מאיר
או¹⁰ לאמות שהיו שלו בבינונית¹¹ חוץ ממזבח הזהב והקרן
.¹² ומפורש בתלמוד מנחות בסדר קדשים¹³¹⁴
. אמר¹⁵ ששה טפח¹⁶ אבן אף אוקת ענה¹⁷ השלחן א¹⁸ שנים עשר¹⁹

(Leaf 3, verso.)

ורחבו ששה עומע¹⁹ מי . . ה²⁰ להודיעך שהלכה ברבי מאיר: וגם פרשו מפני
מה נקריה בינונית מפני שיש שם שתיים אחת של משה חסרה ממנה

¹ ? והנשאר

² *Erubin*, 4 a; *ibid.* 48 a.

³ [חצי אצבע.]

⁴ [אומנין.]

⁵ [בינונית.]

⁶ [יודע.]

⁷ See *Erubin*, 3 b-4 a.

⁸ אלה.

⁹ *Chap. xvii. 10.*

¹⁰ [כל אמות.]

¹¹ Our Mishnah reads בבניויה היו בינונית *ed. Low* has: בבניויה but the *Talmud Menahot*, 97 a, quotes our Mishnah with the addition: שהיו במקדש. The reading of our MS. שולו בבניויה can be explained only if we take שולו as a gloss to שולו, which means a cubit of six handbreadths.

¹² [והסובב והיסוד]

¹³ *Menahot*, 98 a.

¹⁴ Talmud. אמה not in our texts of the

¹⁵ שפחים.

¹⁶ [רבי יוסי בר.]

¹⁷ אוקת ענה corrupted into אן חנינה.

¹⁸ [אורכי.]

¹⁹ ?

²⁰ [מינה.]

הצי אצבע ואחרת גדולה ממנה הצי אצבע וכן מפורש במשנתנו
 במסכתא כלים¹ שתי אמות היו בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית
 5 ואחת על קרן מערבית² דרומית שעל קרן מזרחית צפונית היתה
 יתרה עלשל משה הצי אצבע ושעל קרן מערבית² דרומית היתה
 יתירה עליה הצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע ולמה
 אמרו אחת גדולה ואחת קטנה אילא כדי שיהיו האומנין נוטלין
 בקטנה ומחזירין בגדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה וסמך לזאת
 10 שנינו רבי מאיר כל אמות שהיו שני נבינונית³ כאשר פירשנו והלכה
 כמוהן כי כן פרט⁴ המפורש בסתם משותנו⁵ במדות בדבריו⁶ וזה אשר
 שנינו⁷ ש...⁸ אמות היו בשושן הבירה ה...⁹ צורה שעל שער מזרחי
 של מקדש אשר שנינו במסכתא מדות¹⁰ שער מזרחי ועליו שושן
 הבירה צורה ומפורש בתלמוד מנחות¹¹ כי צי...¹² שושן הבירה לשבח
 15 את מלכות פרס שכר שותה¹³ נבנה בית שני מ...¹⁴ טעמא רב חיסדא
 ורב יצחק בר אבדומי חד אמר כדי שיהא¹⁵ אימת מלכות עליהן וחד
 אמר כדי שידעו מאין¹⁶ באו לאן הלכו¹⁷ דאמר רבי ינאי לעולם תהא אימת
 מלכות עליך שנ' וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר וג' ואילו
 לדילי...¹⁸ קאמליה רבי יוחנן אומר מהבא ויד יי היתה אל אליהו
 20 וישנם מתניו ובין¹⁹ שהבית השני נמדד באמה בינונית כ... נור
 פירשני ואחרי כן נכתב... דברי הימים פורש בו כי אשר הוסד שלמה
 ב...²⁰ הראשנה שהיא אמה של משה: ודבר זה ט...²¹...
 ...²² אל פיומי זכ לכ טעות גדולה ואק זה מרו...
 אילא ותנ...²³ כלל שאם תראה את דבריו תדי...
 25 אשר שאלת...²⁴ מנוב האמור בדברי רחבעם ד...
 ...

¹ Chap. xvii. 9-10.² Our texts have מורחית.³ Compare note 11 on preceding page. ⁴ Read פורש. ⁵ משותנו.⁶ See the explanation of the *Mishnah Middot*, III, 1 given in *Menahot*, 97 b.⁷ *Kelim*, XVII, 9.⁸ [שתי].⁹ [היא].¹⁰ *Middot*, I, 3.¹¹ *Menahot*, 98 a.¹² [ציירו].¹³ Read שברשותה.¹⁴ [מאי].¹⁵ Read שחאה.¹⁶ in our texts. מדיק¹⁷ These two words are probably added by a copyist after *Abot*, III, 1.¹⁸ Editions: ליריה.¹⁹ וכין.²⁰ [באמה].²¹ שעה בו ר' סעדיה.²² דגאן.²³ מעם?

LOUIS GINZBERG.